

BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARININ DEPRESYON DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A Research on the Depression Levels of the Children from Divorce and Nondivorce Parents

Neriman ARAL

Figen GÜR SOY

Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Ev Ekonomisi Yüksekokulu Çocuk Gelişimi
Anabilim Dalı

Dr. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev
Ekonomisi Yüksekokulu Çocuk Gelişimi
Anabilim Dalı

Yazının Geldiği Gün: 10.09.2000

ÖZET

Araştırma, boşanmış ebeveyne sahip olan ve olmayan çocukların cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin boşanmış ebeveyne sahip çocukların ise birlikte yaşadığı ebeveyn, anne ve babadan ayrılık yaşı, anne ve babayı görme sıklıklarının çocukların depresyon düzeyleri üzerinde farklılık yaratıp yaratmadığının belirlenmesi amacıyla planlanmıştır. Araştırma farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ilkokulların dördüncü ve beşinci sınıflarına devam eden boşanmış ebeveyne sahip olan ve olmayan toplam 150 çocuk üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ile "Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği" kullanılmıştır. Elde edilen veriler varyans analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda ebeveyninin boşanma durumunun ve cinsiyetin anlamlı bir farklılık yarattığı belirlenirken ($p < 0.01$) yaş, sosyo-ekonomik düzey, boşanmış ebeveyne sahip olan çocuklarda ise birlikte yaşadığı ebeveyn, anne ve babadan ayrılık yaşı ve anne ve babayı görme sıklığının anlamlı bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$).

Anahtar sözcükler: Boşanma, depresyon

SUMMARY

This study carried on the purpose of determining whether such variables as sex, age and socio-economic level of children with and without divorced parents and the age when children with divorced parents separated from their parents, and the frequency of their seeing their parents would create and differences on children's depression levels.

The study was conducted on a total of 150 children attending the fourth and fifth year classes of primary schools who had and did not have broken parents with varying socio-economic levels. In the study, "The Personal Information

Form" and "Children's Depression Inventory" for Children were used as a means of obtaining data. The data was then subject to an assessment by means of "the variance analysis" method.

As a result of the study, it was found out that significant difference was created by the state of being broken and sex ($p < 0.01$) whereas no important difference appeared to have been caused by age and socio-economic level and, for children who had broken parents, the age of separation from their parents as well as the frequency of visiting their parents.

Key words: Divorce, depression

1. GİRİŞ

Günümüzde endüstrileşmiş bir çok Batı ülkesinde ve Türkiye'nin de bazı kesimlerinde evlilik dostluğa, sevgiye, saygıya dayalı bir kurum özelliğine sahiptir. Aile biyolojik, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçların doyumuna yönelik olan, eşitlik ilkesine dayanan ve ortak ihtiyaçların giderildiği bir kurum olup samimi ilişkiler devam ettiği sürece devamlılığını ve önemini korumaktadır. Bu ilişkiler kaybolduğunda da eşlerin evliliği bir anlam taşıyamamakta ve aile üyelerini yıpratmaktadır. Böyle bir durumda kimi ailede eşler ayrı yaşamının kendileri için uygun olduğu sonucuna vararak boşanmayı tercih etmektedirler. Ancak boşanma bozuk olan aile ilişkilerinden kurtulma yolunda bir çözüm olmakla birlikte, çocukların psikolojik sağlığında çok fazla olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Depresyon, günlük yaşamda zaman zaman yaşanan daha çok ruhsal çöküntü ve karamsarlıkta ifade edilebilen bir ruh halidir. Yalnız yetişkinlerde değil, çocuk ve gençlerde de depresyon vakalarına rastlanabil-

mektedir. Her çocukta görülmemekle birlikte ayrılık kaygısı anne veya babaya aşırı bağımlılık, okul fobisi, enurezis (idrar kaçırma), sosyal açıdan içe kapanma, toplumsal etkinliklerden kaçınma gözlenebilecek semptomlardan bazılarıdır (Köknel, 1985; Ginnot, 1988; Çetinoğlu, 1995).

İnsanlar, yaşamları boyunca karşılaştıkları başarısızlık, düş kırıklığı, bir yakınının ölümü veya boşanma nedeniyle yaşamından çıkması sonucu geçici olarak çöküntüye girebilirler. Çocukluk döneminde bu olaylardan birinin yaşanması çocukta daha derin izler bırakarak çocuğun depresyona girmesini kolaylaştırmaktadır (Geçtan, 1988; Şahbaz, 1997).

Boşanmanın etkileri ve yaşanan ortama uyum sağlama için geçen zaman periyodu içerisinde çocuk beş safhadan geçmektedir. Bu safhalar boşanmayı reddetme, bu durumu oluşturan nedene kızma, anne ve babayı bir araya getirme çabası, depresyon ve boşanmayı kabullenme safhaları şeklinde sıralanmaktadır. Boşanma, çocukların çoğu için güç bir geçiş dönemidir. Anne ya da babadan biri ile birlikte yaşamak çocuk için yüksek bir risk ortamı olarak algılanmaktadır. Bu dönemde çocuğa hem anne hem de baba tarafından yeterince desteğin sağlanmaması, çocuğun utanıp üzülmesine ve kendisini suçlu hissederek depresyona girmesine neden olabilmektedir (Erkan, 1986; Mcbride, Belsky, 1988; Mağden, Temel, 1991; Yörükoğlu, 1992).

Bu düşünceden yola çıkılarak bu araştırmada boşanmış ebeveyne sahip olan ve olamayan çocukların yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik dü-

zey, boşanmış ebeveyne sahip çocukların ise birlikte yaşadıkları ebeveyn, anne ve babadan ayrılık yaşı, anne ve babayı görme sıklıklarına göre depresyon puanlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma, Ankara il merkezinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden seçilen semtlerdeki ilkokulların dördüncü ve beşinci sınıfına devam eden çocuklar üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya alt sosyo-ekonomik düzeyden Ufuktepe ve Tuzluçayır İlköğretim Okulu, orta sosyo-ekonomik düzeyden Şenlik ve Kuyubaşı İlköğretim Okulu, üst sosyo-ekonomik düzeyden Ulubatlı Hasan ve Anıttepe İlköğretim Okulu dahil edilmiştir. Araştırmaya boşanmış ebeveyne sahip olan 70 çocuk ile karşılaştırma grubu olarak belirlenen boşanmış ebeveyne sahip olmayan 80 çocuk olmak üzere toplam 150 çocuk dahil edilerek örneklem belirlenmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip olan çocuklar öğretmenler aracılığıyla, boşanmış ebeveyne sahip olmayan çocuklar ise basit tesadüfi örneklem yoluyla belirlenmiştir.

Araştırmada çocuklar ve aileleri hakkında bilgi edinmek için "Kişisel Bilgi Formu" ile Kovacs tarafından geliştirilen ve Öy (1990) tarafından

uyarlaması yapılan "Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği" kullanılmıştır. Boşanmış ebeveyne sahip olan ve olmayan çocukların depresyon düzeyleri üzerinde cinsiyetin, yaşın, sosyo-ekonomik düzeyin farklılık yaratıp yaratmadığının belirlenmesi amacıyla çift yönlü varyans analizi yapılmıştır. Boşanmış ebeveyne sahip olan çocuklar depresyon düzeyleri ile birlikte yaşadığı ebeveyn, anne ve babadan ayrılık yaşı, anne ve babayı görme sıklığı arasında farklılık olup olmadığı ise tek yönlü varyans analizi ile test edilmiştir (Düzgüneş ve ark., 1983).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Boşanmış ebeveyne sahip olan ve olmayan çocukların aldıkları depresyon puanları üzerinde yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, boşanmış ebeveyne sahip olan çocukların birlikte yaşadığı ebeveyn, anne ve babadan ayrılık yaşı, anne ve babayı görme sıklığının farklılık yaratıp yaratmadığının belirlenmesi amacıyla toplanan verilere ait bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 1'de araştırma kapsamına alınan çocukların cinsiyetleri ile çocuk depresyon puanlarına ait ortalamalar, standart hatalar ve varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 1. Araştırma Kapsamına Alınan Çocukların Cinsiyetleri İle Çocuk Depresyon Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

BOŞANMA DURUMU		
CİNSİYET	N	Çocuk Depresyon Puanı
<u>BOŞANMIŞ AİLE</u>		
Kız	33	16.97±1.15
Erkek	37	21.76±1.16
<u>TAM AİLE</u>		
Kız	40	11.22±0.82
Erkek	40	11.85±0.66
<u>GENEL</u>		
Kız	73	13.69±0.75
Erkek	77	16.61±0.86
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F
Boşanma Durumu		**67.74
Cinsiyet		** 9.39
Boşanma Dur. x Cinsiyet		4.04

**p < 0.01

Tablo 1'de boşanmış ebeveyne sahip kız çocukların 16.97±1.15, erkek çocukların ise 21.76±1.16 depresyon puanına sahip oldukları belirlenirken boşanmış ebeveyne sahip olmayan kız çocukların 11.22±0.82, erkek çocukların 11.85±0.66 depresyon puanı aldıkları belirlenmiştir. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda ebeveynlerin boşanma durumu ile çocukların cinsiyetlerinin depresyon puan ortalamalarında anlamlı farklılığa neden olduğu saptanmıştır (p < 0.01) boşanma durumu x cinsiyet interaksyonunun çocukların depresyon puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir (p > 0.05).

Beer (1989) boşanmanın çocuk üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında, boşanma olayının ailelerde ve

çocuklarda strese neden olduğunu saptarken ailenin parçalanma durumu arttıkça çocukların kendilerini olumsuz algıladıklarını belirlemiştir.

Tablo 1'deki sonuçlar incelendiğinde boşanmış aileden gelen erkek çocukların kız çocuklarına oranla daha yüksek depresyon puanına sahip oldukları dolayısıyla boşanma olayından daha fazla etkilendikleri söylenebilir. Boşanmış ailelerde çocuklar, genellikle annenin yanında kaldığından kızlar bir anne modelini sürekli görürken erkek çocuklar baba modelinden yoksun kalabilirler. Bu durum da çocuk kendini yalnız hissederek depresyona girebilir.

Tablo 2'de araştırma kapsamına alınan çocukların yaşları ile çocuk depresyon puanlarına ait ortalamalar,

standart hatalar ve varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Kapsamına Alınan Çocukların Yaşları İle Çocuk Depresyon Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

BOŞANMA DURUMU		
YAŞ	N	Çocuk Depresyon Puanı
<u>BOŞANMIŞ AİLE</u>		
10 yaş	41	18.93±1.17
11 yaş	29	20.00±1.31
<u>TAM AİLE</u>		
10 yaş	42	11.09±0.79
11 yaş	38	12.03±0.65
<u>GENEL</u>		
10 yaş	83	14.96±0.82
11 yaş	67	15.48±0.84
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F
Boşanma Durumu		**62.48
Yaş		1.00
Boşanma Dur.x Yaş		0.01

**p < 0.01

Tablo 2'de de görüldüğü gibi boşanmış ebeveynlere sahip olan 10 yaş grubundaki çocukların 18.93±1.17, 11 yaş grubundaki çocukların 20.00±1.31 depresyon puanı aldıkları saptanırken, boşanmış ebeveynlere sahip olmayan 10 yaş grubundaki çocukların 11.09±0.79, 11 yaş grubundakilerin ise 12.03±0.65 puan aldıkları belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda ebeveynlerin boşanma durumu ile çocukların depresyon puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu saptanmıştır (p < 0.05). Yapılan analiz sonucunda çocukların yaşları ile aldıkları depresyon puanı arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmamasına (p > 0.05) rağmen hem boşanmış hem de tam aileye sahip

onbir yaşında olan çocukların depresyon puanları, on yaşındaki çocukların puanlarından az bir farkla da olsa daha yüksek olduğu görülmektedir.

Büyük yaş grubunda bulunan çocuklar anne ve babalarıyla daha fazla iletişimde bulunarak onların sorunlarını paylaşmakta ve onlarla dertleşmektedir. Anne ve babasıyla bir çok şeyi paylaşan çocuk, onların ayrılıkları karşısında endişe ve kaygı yaşayarak bu olay kişiliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Yörük-oğlu, 1992).

Tablo 3'te araştırmaya dahil edilen çocukların sosyoekonomik düzey ile çocuk depresyon puanlarına ait or-

talamalar, standart hatalar ve varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya Dahil Edilen Çocukların Sosyo-Ekonomik Düzey İle Çocuk Depresyon Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

BOŞANMA DURUMU		
SOSYO-EKONOMİK DÜZEY	N	Çocuk Depresyon Puanı
<u>BOŞANMIŞ AİLE</u>		
Alt	26	19.54±1.78
Orta	21	17.95±1.10
Üst	23	20.48±1.45
<u>TAM AİLE</u>		
Alt	23	11.37±1.08
Orta	30	11.60±0.64
Üst	30	11.67±0.81
<u>GENEL</u>		
Alt	56	15.16±1.13
Orta	41	14.85±0.81
Üst	53	15.49±0.98
<u>VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI</u>		F
Boşanma Durumu		**59.87
Sosyo-Ekonomik Düzey		0.52
Boşanma Dur.x Sosyo-Ekonomik Düz.		0.49

**p < 0.01

Tablo 3'de boşanmış ebeveyne sahip olan çocukların depresyon puanlarının (Alt: 19.54±1.78, Orta: 17.95±1.10, Üst: 20.48±1.45), boşanmış ebeveyne sahip olmayan çocukların puanlarından (Alt: 11.37±1.08, Orta: 11.60±0.64, Üst: 11.67±0.81) daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda ebeveynlerin boşanma durumu ile çocukların depresyon puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu saptanmıştır (p < 0.01).

Depresyon puanı açısından sosyo-ekonomik düzeyler karşılaştırıldığında, puanlar arasında anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların depresyon puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Anne ve babalar çocuğa maddi ve manevi her türlü imkanları sunmakta ve kendi çocukluğunda gerçekleştiremedikleri bazı nitelik, yetenek ve becerilerin çocuğunda olmasını istemekte ve onun ilgi ve yeteneğini dikkate almaktadırlar. Bu durum sonucunda da çocuk anne ve babasının beklentisini karşılayamama endişesiyle

depresyona girebilmektedir (Başarır, 1990; Aral/Başar, 1998).

Tablo 4'te ise boşanmış aileye sahip çocukların birlikte yaşadıkları ebe-

veynleri ile çocuk depresyon puanlarına ait ortalamalar, standart hatalar ve varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4. Boşanmış Aileye Sahip Çocukların Birlikte Yaşadıkları Ebeveynleri İle Çocuk Depresyon Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

BİRLİKTE YAŞADIĞI EBEVEYN	N	Çocuk Depresyon Puanı
Anne	50	19.88±1.06
Baba	20	18.10±1.50
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F
Boşanma Durumu		0.85

p > 0.05

Tablo 4'de annesiyle birlikte yaşayan çocukların 19.88±1.06, babasıyla birlikte yaşayan çocukların ise 18.10±1.50 depresyon puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda çocukların birlikte yaşadıkları ebeveynleri ile aldıkları depresyon puanı arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır (p > 0.05).

Tabloda da görüldüğü gibi depresyon puanı açısından çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyn karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmayan çocukların depresyon puanlarının daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Babanın evdeki varlığı, çocukların tam bir kişilik geliştirmeleri ve çocukluk çağına ait yaşam deneyimlerini kazanabilmeleri açısından zorunludur. Babaya benzemek, baba gibi bir insan olmak arzusu, üst benliğin oluşumunda büyük rol oynamaktadır. Üst benlik ise çocukların sosyal ve ahlak gelişimle-

ri açısından bir değer sistemi haline gelmelerine yardım etmektedir. Dolayısıyla ailede babanın bulunmaması çocuğun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Parish, Dostal, 1980).

Ayrıca boşanma olayından sonra eşler arasındaki ilişkinin bozulması, dolayısıyla her iki tarafın da diğerini suçlayarak çocuğa karşı kendini haklı çıkarma çabası içinde olmaları ve babanın nafaka vermekten kaçındığı durumlarda anne-babaya karşı olan kızgınlığını çocuğa yansıtabilmekte çocuk da bu tür olumsuz davranışlar karşısında içine kapanabilmekte ve depresyona girebilmektedir (Bilir, Dabanlı, 1990; Bulut, 1990; Smith, 1990).

Tablo 5'te boşanmış aileye sahip çocukların anne ve babadan ayrıldıkları yaşlar ile çocuk depresyon puanlarına ait ortalamalar, standart hatalar ve varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 5. Boşanmış Aileye Sahip Çocukların Anne ve Babadan Ayrıldıkları Yaşlar İle Çocuk Depresyon Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

AYRILIK YAŞI	ANNE		BABA	
	N	Çocuk Depresyon Puanı	N	Çocuk Depresyon Puanı
0-12 ay	5	16.40±1.36	18	18.48±1.42
1-5 yaş	6	21.67±3.74	7	20.43±2.91
5 yaş ve sonra	9	16.67±1.99	25	21.61±1.88
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F		F
		0.70		0.93

Tablo 5 incelendiğinde her iki ebeveyninden ayrıldığında 1-5 yaş (Anne: 21.67±3.74, Baba: 20.43±2.91) ve 5 yaş ve sonrasında olan çocukların (Anne: 16.67±1.99, Baba: 21.61±1.88) depresyon puanlarının ebeveynlerinde ayrıldığında 0-12 aylık olan çocukların depresyon puanlarından (Anne: 16.40±1.36, Baba: 18.48±1.42) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yapılan istatistiksel analiz sonucunda çocukların ebeveynlerinden ayrılık yaşı ile depresyon puanları arasındaki farkın önemli olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$).

Tabloda da görüldüğü gibi ebeveynlerden ayrılık yaşı çocukların aldıkları depresyon puanı üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamakla birlikte ebeveyninden ayrıldığında 1-5 yaş ve sonrasında olan çocukların az bir farkla da olsa depresyon olayını daha yoğun yaşadıkları dikkati çekmektedir.

Anne ve baba ile çocuk arasındaki ilişkinin zaman ve gelişme süreci içinde giderek yoğunlaştığı ve yaşa-

mın ilk dönemlerinde çok önemli olduğu kabul edilen bir gerçektir.

Yapılan araştırmalar sonucunda da okul öncesi dönemde anne yoksunluğu çocuğun kişiliğinde psikolojik kalıcı izler bırakarak çocuğun olumsuz duygular yaşamasına neden olmasının yanı sıra bedensel geriliklere de yol açabileceği ortaya konulmuştur (Rutter, 1971; Aydın, Tuncer, 1990; Smith, 1990).

Santrock (1975) ise yaptığı çalışmada da ebeveynleri 6-10 yaş ve sonrasında boşanmış erkek çocukların moral davranışları karşılaştırılmış ve baba yoksunu olan çocukların moral gelişimlerinin babası olanlardan daha yavaş ve geri olduğuna dikkat çekerek bu çocukların yalnızlık duygusunu daha yoğun yaşadıkları dolayısıyla depresyona daha yatkın olduklarını ortaya konulmuştur.

Tablo 6'da ise boşanmış aileye sahip çocukların anne veya babayı görme sıklığı ile çocuk depresyon puanlarına ait ortalamalar, standart hatalar ve varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Boşanmış Aileye Sahip Çocukların Anne ve Babayı Görme Sıklığı İle Çocuk Depresyon Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

GÖRME SIKLIĞI	ANNE		BABA	
	N	Çocuk Depresyon Puanı	N	Çocuk Depresyon Puanı
0-1 ay	6	18.00±2.66	19	19.74±1.40
1-3 ay	4	18.00±1.68	7	19.29±2.02
6-12 ay	3	15.67±5.70	9	19.33±3.01
Hiç görmüyor	7	19.29±3.02	15	20.67±1.02
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	F	0.18	F	0.08

Tablo 6'da annesini 0-1 ay arasında görenlerin 18.00 ± 2.66 , 1-3 ay arasında görenlerin 18.00 ± 1.68 , 6-12 ay arasında görenlerin 15.67 ± 5.70 , hiç görmeyenlerin 19.29 ± 3.02 depresyon puanı aldıkları belirlenirken babasını 0-1 ay arasında görenlerin 19.74 ± 1.40 , 1-3 ay arasında görenlerin 19.29 ± 2.02 , 6-12 ay arasında görenlerin 19.33 ± 3.01 , hiç görmeyenlerin ise 20.67 ± 1.02 puan aldıkları saptanmıştır. Yapılan analiz sonucunda anne ve babayı görme sıklığı ile çocukların aldıkları depresyon puanı arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı olmamasına rağmen ($p > 0.05$) en yüksek depresyon puanına anne ve babasını hiç görmeyen çocukların sahip oldukları belirlenmiştir.

Anne veya babanın çocuğun yaşamından tamamen çıkması onun terk edilmişlik, uyumsuzluk, yalnızlık ve boşluk duygusunu yaşamasına neden olabilir.

Poznansky ve arkadaşlarına (1970) göre annenin çocuğun yaşamında çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Herhangi bir nedenle annenin çocuğun yaşamından çıkması çeşitli psikolojik problemlere neden olabilmektedir.

Hetherington (1972) ise ölüm veya boşanmaya bağlı baba yoksunluğunun etkisini incelediği çalışması sonucunda baba yoksunu olan kız çocukların olmayanlara oranla daha fazla bağımlılık gösterdiklerini ortaya koymuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, ilkokul dönemindeki 10-11 yaş grubunda bulunan boşanmış ebeveynlere sahip olan ve olmayan çocukların yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey boşanmış ebeveynlere sahip çocukların ise birlikte yaşadıkları ebeveyn, anne ve babadan ayrılık yaşı, anne ve babayı görme sıklıklarına göre depresyon

puanlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda çocukların depresyon puanı üzerinde ebeveynlerinin boşanma durumunun ve cinsiyetin anlamlı bir farklılık yarattığı belirlenirken ($p < 0.01$) yaş, sosyo-ekonomik düzey, boşanmış ebeveyne sahip olan çocuklarda ise birlikte yaşadığı ebeveyn anne ve babadan ayrılık yaşı, anne ve babayı görme sıklığının anlamlı bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$).

Boşanma istenmeyen zor bir olaydır. Hiçbir zaman çocuğun yaşamını ve hayallerini olumsuz yönde etkilememelidir. Çocukların böylesine üzücü olaylardan etkilenmemeleri veya minimum düzeyde etkilenmeleri için anne ve babaların hatalı davranışlardan kaçınmaları ve birtakım sorumlulukları yerine getirmeleri gerekmektedir.

Anne ve babalar duygusal tepkileri dışı vurmanın çocuk için zararlı olduğunu düşünerek boşanma olayını çocukla açıkça konuşmaktan kaçınmaktadırlar. Ancak çocuğa ruhsal açıdan destek olarak, kendine güven kazanmasına yardımcı olmak, onunla sağlıklı bir iletişim kurabilmek için önemlidir. Çocukta oluşabilecek belirsizlik ve güvensizlik duygularını önlemek için boşanmanın ne demek olduğu, açık ve yakın bir dille ve boşanılan eş kötülenmeden anlatılmalıdır. Eşler geçinemediklerini, mutlu olmadıklarını belirtmeli, çocuğa birleşme umudu vermemelidirler.

Çocuğun boşanma olayını açıkça soruşturmasına olanak sağlayacak bir ortam yaratılmalıdır. Yeni bir duruma uyum sağlama amacıyla soru sorması için teşvik edilmeli ve bunun

için uygun ortam hazırlanmalıdır. Boşanılan eşe yönelik düşmanlık duyguları çocuğa yansıtılmamalı ve çocuğun olumsuz davranışları eski eşe benzetilmemelidir.

Çocuk boşanılan eşten öç almak için ondan yoksun bırakılmamalı, taraf tutmaya zorlanmamalı, ana-baba çatışmalarının dışında tutulmalıdırlar.

Açıkça görülmektedir ki boşanma olayı sonucunda çocukların olumsuz duyguları yaşayarak depresyona girmeleri anne-baba tutumlarına bağlanabilir. Bu nedenle anne ve babalar boşanma olayı sonrasında çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurarak onların sevgi ve saygıya layık birey oldukları hissettirilmelidir.

KAYNAKÇA

ARAL, Neriman, Figen BAŞAR. "Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo-Ekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanması Durumuna Göre İncelenmesi", *Eğitim ve Bilim*, C. 22, S. 110. 1998, s. 43-51.

AYDIN, Cahide, Oya TUNCER. "Annenin Ev Dışında Çalışmasının Çocuk Gelişim ve Davranışlarına Etkisi", *Aile Yazıları 3. Birey, Kişilik ve Toplum*. Derleyenler: Beylül DİKEÇLİGİL, Ahmet ÇİĞDEM, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Bilim Serisi 5/3. Ankara, 1990, s. 95-102.

BAŞARIR, Doğan. "Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinde Sınav Kaygısı, Durumluk Kaygı, Akademik Başarı ve Sınav Başarısı Arasındaki İlişkiler", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990.

BEER, Joachim. "Relationship of Divorce to Self Concept, Self Esteem and Grade Point Averages of Fifth Grade School Children", *Psychological Reports*, V. 65, N. 37, 1989, p. 1379-1383.

BİLİR, Şule, Duyan DABANLI. "Ailelerde Boşanma Vakaları Sonucu Çocukların Geliştirdikleri Tepkiler ve Bu Tepkileri Doğuran Fak-

- törler", **Aile Yazıları 3. Birey, Kişilik ve Toplum**. Derleyenler: Beylül DIKEÇLİĞİL, Ahmet ÇİĞDEM, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Bilim Serisi 5/3, Ankara, 1990, s. 143-157.
- BULUT, Işıl. "Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma", **Aile Yazıları 3. Birey, Kişilik ve Toplum**. Derleyenler: Beylül DIKEÇLİĞİL, Ahmet ÇİĞDEM, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi 5/3, Ankara, 1990, s. 197-229.
- ÇETİNOĞLU, Nuran. "Çocuk ve Gençte Depresyon", **Yaşadıkça Eğitim**, C. 38, 1995, s. 18-19.
- DÜZGÜNEŞ, Orhan, Tahsin KESİCİ, Orhan KAVUNCU, Fikret GÜRBÜZ. **Araştırma ve Deneme Metodları (İstatistik Metodları II)**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1983.
- ERKAN, Gönül. "Boşanmanın Çocukların Benlik Tasarım Düzeyine Etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1986.
- GEÇTAN, Engin. **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Ankara: Maya, 1988.
- GINNOT, H.G. "Çocuklarda Depresyon", Çev: Suzan MİTRANI, **Yaşadıkça Eğitim**, C. 5, 1988, s. 20-23.
- HETHERINGTON, E. Mavis. "Effects of Father Absence on Personality Development in Adolescent Daughters", **Developmental Psychology**, V. 7, N. 3, 1972, p. 313-326.
- KÖKNEL, Özcan. **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, İstanbul, Altın Kitaplar, 1985.
- MAĞDEN, Duyan, Fulya TEMEL. "Anne ve Babası Boşanmış ve Boşanmamış Olan 7-9 Yaş Çocuklarının Okul Başarıları Arasındaki Farkların İncelenmesi", **Eğitim ve Bilim**, C. 15, S. 80, 1991, s. 36-43.
- MCBRIDE, S., Jay BELSKY. "Characteristics, Determinants and Consequences of Maternal Separation Anxiety", **Developmental Psychology**, V. 24, N. 3, 1988, p. 407-414.
- ÖY, Belma. "Çocuklar İçin Depresyon Ölçeğinin Öğrenciler ve Çocuk Ruh Sağlığı Kliniğine Başvuran Çocuklarda Uygulanması", Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi, Ankara, 1990.
- PARISH, Thomas S., Judy W. DOSTAL. "Relationship Between Evaluations of Self and Divorced Families", **The Journal of Psychology**, V. 104, 1980, p. 35-38.
- POZNANSKY, Elva, A. AXEY, George MARSDEN. "Clinical Implications of Maternal Employment, A Review of Research". **Child Development**, V. 9, 1970, p. 741-761.
- RUTTER, Michael. "Parent-Child Separation Psychological Effects on the Child", **Journal of Child Psychology**, V. 12, 1971, p. 233-268.
- SANTROCK, John W. "Father Absence, Perceived Maternal Behavior and Moral Development in Boys", **Child Development**, V. 43, 1975, p. 455-469.
- SMITH, T. E. "Parental Separation and the Academic Self-Concepts of Adolescents: An Effect to Solve the Puzzle of Separation Effects", **Journal of Marriage and the Family**, V. 52, 1990, p. 107-118.
- ŞAHBAZ, Ümit. "Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri", **Yaşadıkça Eğitim**, C. 37, 1997, s. 22-25.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay. **Çocuk Ruh Sağlığı. Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları**, İstanbul: Acar, 1992.